

Heemkundekring

vechele

BOERDERIJ MET "POTSTAL".

Een boerderij op de schrale zandgronden bestond tot ca 1900 globaal uit drie gedeelten:

Het woongedeelte met de bijbehorende diverse vertrekken.

Het stalgedeelte, waar het (melk)vee zijn verblijf had.

Het schuurgedeelte, waar graan, hooi, etc werden opgeslagen.

Deze drie gedeelten waren gescheiden door een tussenmuur, die geheel naar de nok liep.

Het middengedeelte, waar dus het vee stond, was het belangrijkste onderdeel van de boerderij. Niet alleen de koeien, maar ook de varkens en de kippen huisden daar. In dit gedeelte werd door het vee in samenwerking met de boer zoveel mogelijk staalmest geproduceerd. En stalmest was voor de boer tot ca. 1900/1920 de enige wijze om het land te bemesten en vruchtbaar te houden. Daarom werd er veel tijd en aandacht besteed aan deze mestproductie en die mestproductie ging zoveel mogelijk het gehele jaar door. In de winter stonden de koeien logischerwijze op stal, maar ook tijdens de zomer werd het vee zoveel mogelijk op stal gehouden. Soms mochten ze overdag tijdelijk naar buiten om ze toch nog een beetje beweging te geven. Maar alles was er op ingesteld, om de vaste en vloeibare uitwerpselen op te vangen en er tesamen met het strooisel stalmest mee te produceren, wat broodnodig was op het land.

De koeien stonden met touwen aan houten palen (de "stalrepen") en op de "koeienstand". Deze laatste werd gevormd door vaste plaggen en stro. Hiermee werd het vee mooi schoon, droog en warm gehouden. .

Het achterste gedeelte van de "stand" was voor de vaste en vloeibare uitwerpselen.

De vaste uitwerpselen werden met het strooisel en met behulp van een riek over de mestlaag van de achterstal verspreid.

De vloeibare mest ("gier") kwam in een gootvormige ruimte achter de koeien (de "zoei") terecht en werd met een "gietklomp" over de vaste mest gegooid of men liet deze gier gewoon in de vaste mest trekken.

Als men naast de uitwerpselen van 't vee tevens veel strooisel gebruikte, dan verkreeg men ook veel mest. In deze mest kwam ook wat broei, wat het

verteren van de plantenresten en omzettingen in de mest bevorderde. Om al deze mest te produceren was de achterstal als een bolvormig gat uitgegraven. Dit geleek dan op een pot.

Vandaar de naam "potstal".

Deze potstal en de koeienstand werden door steeds meer mest en strooisel steeds hoger, zodat op een bepaald moment de potstal moest worden uitgereden. Dat was zwaar werk, want de mest was door het trappen en het eigen gewicht een steeds zwaardere en vastere koek geworden.

Men bracht deze mest dan dikwijls meteen op 't land, maar als het bijvoorbeeld hard vroom, maakte men een mesthoop bij het huis "op de misse".

De bodemlaag van de potstal was van vastgekoekte aarde, die door het gebruik als een harde bodem werd. Dikwijls waren er ook in bepaalde lagere gronden leemlagen en daarvan kwam in de potstal ook een keiharde bodem. Dit laatste was allemaal belangrijk, opdat de gier niet door de grondlaag weg kon zakken, maar in de te produceren mest van de potstal bleef.

Zoals jullie hierboven zien, moest iedere boer op de zandgrond dus zo veel mogelijk mest in zijn stal produceren voor de instandhouding van de inkomsten van zijn bedrijf. De bouw van de boerderij was daar geheel op afgestemd, n.l. het middengedeelte van zijn boerderij met de potstal.

Alle boerderijen hadden toen in de zijgevel kleinere dubbele staldeuren voor het uitrijden van de mest en het binnenrijden van strooisel. Deze in contrast met de veel grotere schuurdeuren in het schuurgedeelte.

In alle boerderijen van vóór 1900 is dit nog duidelijk herkenbaar.

Bij verbouw in latere jaren is daarvan in deze zijgevel nog dikwijls duidelijk de "rollaag" te zien.

Na ca. 1900 kwamen er steeds meer stallen met cementen ondervloeren, waar het vee op stond. De uitwerpselen kwamen in de "grup" terecht en de gier werd meteen afgevoerd naar een gierkelder. Dit waren de zogenaamde "Hollandse stallen".

Juli 2003,

Bart van Gestel

Heemkundekring "Vehchele".

Vanaf 1981 heeft dhr. Jan Oppers uit Veghel gedurende vijf jaar gewerkt aan een model op schaal, van een potstalboerderij. Op 2 december 1997 heeft hij dit model geschonken aan heemkundekring Vehchele.

Een trotse (jonge) Jan Oppers met zijn fraaie werkstuk

Bovenstaande maquette is sinds december 2013 (in bruikleen) te bewonderen bij SIEMei, N.C.B.-laan Veghel